

Hunyady György

A TÖRTÉNETTUDOMÁNY MINDENKOR VEZETŐ FOLYÓIRATÁNAK KÖSZÖNTÉSE

A *Századok* 150. éve valóban ünneplést érdemel. E folyóirat hiteles tükre a hazai történettudomány alakulásának, e tudomány művelésének feltételei és fordulatai megmutatkoznak hasábjain, csúcsteljesítményei és viszontagságai mind kiolvashatóak belőle.

Első száma az 1867 júliusi dátumot viseli és a Magyar Történelmi Társulat közlönyeként közzé teszi a szakmai testület alakulásakor elhangzó beszédeket, így Horváth Mihály programot hirdető szavait a „nemzetiségek századában” az „emberiség eszméje” felé való haladás szolgálatáról.

Ebben a folyóiratban emelkedik ki a század 80-as éveiben a tudományos közlemény műfaja, ám akkoriban még mind az „önálló értekezések, cikkek”, mind a könyvismertetések nem egyszer a szerző nevének feltüntetése nélkül jelennek meg.

Nyomon követhetjük benne a történész szakma intézményesedésének folyamatát, már csak annak révén is, ahogy évtizedek múltán szerkesztésének helye már nem Domanovszky Sándor magánlakása az Attila utca 13. szám harmadik emelet 10-ben, hanem Eckhart Ferenc nyomán beköltözik a Pázmány Péter Tudományegyetemre az Egyetem téren, már nem is szólva a későbbi korszakokról a Puskin utcában.

A Társulat és vele a folyóirat kezdeti célja kimondottan az volt, hogy a „történetírókat és bűvárokat és a közönséget szorosabb érintkezésbe hozza”, ám 1945–46-ban, egy új korszak határán Berlász Jenő „bevezető sorai” rangosabb ambíciókról szólnak: nemcsak regionális, hanem „európai viszonylatban is magas szinten” ápoltsakszerűségről, amely a múlt szépítés és torzítás nélküli feltárására vezet.

Természetesen az öntudatos szakfolyóirat is ki volt téve egy-egy kor hatalmi viszonyainak. Ennek csak apró illusztratív példája, amint 1929–30-ban Breit József tollával József főherceg „A világháború, ahogy én láttam” című művének második kötetét ismerteti. 1949-ben viszont Molnár Erik maga mutatja be Engels sok-sok szemináriumon feldolgozott „A család, a magántulajdon és az állam eredete” című művét. Hogy ez ünnepi alkalommal mélyebbre ható befolyásolásokról ne is ejtsünk szót.

A folyóirat történetében igen tanulságos követni a szerkesztők és szerzők paneljainak változásait és a korszakon átívelő folytonosságát is. Ugyancsak egy-egy kiragadott példaként említhetem itt Mályusz Elemér jelentkezését az 1919–20-as összevont évfolyamában Túrócz megye történetével, majd késői visszatérését az anonimitásba burkolózó szerkesztőbizottság által kiadott 1957-es évfolyamban, a magyar rendi államról írott munkájával. Az emberi megpróbáltatások viharos időit idézi Elekes Lajos pályafutása is a lapnál, aki 1944-ben még a románok történeti életréjéről írt, 1947-ben pedig társulat-elnök, egy évig a folyóirat felelős szerkesztője. (Biztosak lehetünk abban, hogy a *Századok* korábbi évfolyamai kitűnő forrásanyagot kínálnak 2017 tavaszára tervezett akadémiai rendezvényünk számára, amely a konzervatív társadalomtudósok 30-as, 40-es években bekövetkező utélagazása után most a társadalom- és történettudományok művelőinek 1945 és 1957 közötti keresztútjaival fog foglalkozni.)

Az MTA Filozófiai és Történettudományok képviselőjében hadd fejezzem ki örömünket, hogy erőnk szerint támogathatjuk ezt a mértékadó történeti folyóiratot, és hogy még a társtudományok művelőit is büszkeség tölti el, hogy ehhez az orgánomhoz, a szerzőihez és szerkesztőihez sok szál fűz bennünket. Hiszen a *Századok* az a folyóirat, amely – a szaklapok közötti, pluralizmust biztosító munkamegosztásban – méltó terjedelemben közli a tanulmányokat. E közlés mindenkori kritériuma a forráskritikai megalapozottság, amit ez a sztenderd és kiegyensúlyozott elbírálás garantál. A hagyományokhoz való kötődés mellett a széles hozzáférést lehetővé tevő elektronikus megjelenés a modernizálásra való nyitottság egyértelmű jele.

Ám, ahogy eddig sem volt töretlenül nyílegyenes a folyóirat útja, aligha lesz az a jövőben. Az ünnepi alkalommal okunk van „jó szerencsét” is kívánni a *Századoknak*.

E vonatkozásban is csak néhány vázlatos szót ejtenék az előre látható nehézségekről. Annak tekinthető, hogy a tudományos kommunikáció ebben az évtizedben felbolydult, az elektronikus közlés, keresés, idézettség-mutatók új távlatokat nyitottak, de megrendítették a tudományos könyvek létalapjait. Ez is hozzájárulhat ahhoz, hogy a könyvszemle – ami a szakma egészének életében a (mai nyelven szólva) minőségbiztosító fórum szerepét látta el évszázados távon – tárgyát és szerzőit veszítve megkopik (arról nem szólva, hogy a publikációs látókör nemzetközivé válásával korábbi híradó funkcióját végleg elvesztette).

A *Századoknak* – mint ezt érintettem – megvan a kivívott és megőrzött helye a szakmai orgánomok munkamegosztásában, viszont a történeti tanulmány-termés

lefölözésében újszerű riválisai is támadnak a konferenciakötetek és (a már 60-as életévben is tisztelgő) emlékkönyvek képében.

Mindennél fenyegetőbbnek tűnhet a szaklap egzisztenciáját tekintve az Open Access európai közlési stratégiája, amely nincs tekintettel a társadalomtudomány, különösen pedig a véges olvasottságot biztosító kis-nyelvek szakmai termésének sajátosságaira. A „nagy nyitás”, akár időszakosan korlátozott formájában, saját bevételeüktől megfosztja a folyóiratokat (hacsak nem számolunk a szerzők – nálunk elképzelhetetlen – befizetésével a közlés fejében). Ez perspektivikusan a szponzorok jóakarátának szolgáltatja ki a legérdemdúsabb szaklapokat is (nem szólva arról, hogy a szponzorok jó szándéka is csak akkor realizálódhat, ha – nálunk többnyire állami – forrással is megfelelő bőségben rendelkeznek).

Tudományterületeink közös érdeke, így a *Századok* ügye is, hogy tudatos tudománypolitika támogassa a papíralapú terjesztést (is), a teljesítmények számbavételekor és értékelésekor ismerje el a könyv- és folyóirattermést a maga helyén, és hogy – elkoptatott jelszónak tűnhet, valójában hiányolható szándék – őrizze meg a társadalmunk múltjának és jelenének nemzeti nyelven megszólaló orgánumait.

WELCOME ADDRESS

by György Hunyady

SUMMARY

In his opening address, the president of the Historical and Philosophical Department of the Hungarian Academy of Sciences praised the one-and-a-half-century-long history of Századok. The all-time leading review of the Hungarian historical science, it has reflected the institutionalisation of the historical profession, the formation of the criteria of high-quality scholarly publication, and the changing composition of the contributing scholars. While the perspectives raised by the spread of electronic scholarly communication are not exclusively positive, all efforts made in order to maintain a professional organ that speaks about the national past in the national tongue are highly justified.